

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

**„КЊИЖЕВНО-ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ИНСТИТУЦИЈЕ ВЕЛИКОГ ВЕЗИРА У ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ НА
ТЕМЕЉУ РУКОПИСА ДЕЛА *HADİKATÜ'L-VÜZERÂ* ИЗ ГАЗИ ХУСРЕВ-БЕГОВЕ БИБЛИОТЕКЕ“ мср Уроша
Дакића**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 8. марта 2021. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Мирјана Маринковић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд

Ужа научна област: Туркологија

Датум избора у звање: 17.04. 2019.

Др Љиљана Чолић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд

Ужа научна област: Оријенталистика

Датум избора у звање: 07. 07. 2007.

Др Драгана Амедоски, виши научни сарадник, Историјски институт – Београд

Ужа научна област: Историја

Датум избора у звање: 18.11.2019.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Урош, Драгош, Дакић
Датум и место рођења	16. октобар 1986, Ужице
Наслов мастер рада	“The Sokollu Family Clan and the Politics of Vizierial Households in the Second Half of the Sixteenth Century”
Датум и место одбране магистарске тезе	јун 2012, Central European University, Будимпешта
Научна област из које је стечено академско научно звање	историја

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„КЊИЖЕВНО-ИСТОРИЈСКИ ПРИКАЗ ИНСТИТУЦИЈЕ ВЕЛИКОГ ВЕЗИРА У ОСМАНСКОМ ЦАРСТВУ НА ТЕМЕЉУ РУКОПИСА ДЕЛА *HADİKATÜ'L-VÜZERÂ* ИЗ ГАЗИ ХУСРЕВ-БЕГОВЕ БИБЛИОТЕКЕ“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мср Уроша Дакића састоји се од 175 компјутерски штампаних страница и подељена је на шеснаест поглавља и више потпоглавља: 1. Увод (1-2), 2. *Башта везира* у Гази Хусрев-беговој библиотеци, избор рукописа и приступ (2-9), 3. Развој књижевности од XV до XVIII века и место *Баште везира* у њој (10-18), 4. Османзаде Ахмед Таиб (18-21), 5. Композиција *Баште везира* (21-22), 6. Поузданост дела (22-23), 7. Генерални приказ институције великог везира пре Османлија (23-26), 8. Османска институција великог везира од средине XV до друге половине XVI века са освртом на представу одређених њених представника у *Башти везира*

(26-27), у оквиру којег су следећа потпоглавља: 8.1. Централистичка политика Мехмеда II (28-31), 8.2. Чандарли Халил-паша (1439-1453) (31-33), 8.3. Махмуд-паша Ангеловић (1453-1468, 1472-14747) (33-36), 8.4. Ибрахим-паша (1523-1536) (36-38), 8.5. Мехмед-паша Соколовић (1565-1579) (38-43); 9. Стварање родбинских веза између великих везира и владајуће династије и њихово богатство (43-46), 10. Перцепција везира кроз њихово порекло у *Башти везира* (46-56), 11. Перцепција великих везира кроз њихово ктиторство у градитељству и месту сахрањивања (57-59), 12. Перцепција великих везира кроз њихов одлазак с положаја (59-62), 13. Перцепција личних својстава и државничких способности великих везира у светлу лексичког корпуса *Баште везира* (62-66), 14. Маргиналне белешке (66-69), 15. Закључак (69-72), 16. Латинична транслитерација *Баште везира* (72-171), Литература (172-175).

Списак литературе садржи 104 библиографске јединице.

Кандидат мср Урош Дакић је у докторској дисертацији имао пред собом два задатка: први да у потпуности савлада три различита рукописа истог дела османског писца и песника 18. века Османзадеа Ахмеда Таиба и да на том корпусу анализира начин приказивања институције великог везира у једном прозном прозопографском делу класичне турске књижевности. Отуда се дисертација састоји од два велика дела – првог у којем се говори о самом приступу теми и грађи за истраживање, институцији великог везира пре Османлија и великом везиру у османско доба, и другог – у којем је дата прецизна, јасна, филигрански урађена латинична транслитерација рукописа из Гази Хусрев-бегове библиотеке у Сарајеву уз обиље коментара и поређења.

У Гази Хусрев-беговој библиотеци чувају се три рукописа дела *Hadikatü'l-Vüzerâ* (*Башта везира*) која се у многим појединостима, које нису занемарљиве, лексички и смисаоно разликују. Само дело написао је Османзаде Ахмед Таиб 1718. године и садржи биографије 93 велика везира, од Алаедин-паше (1320-1331) до Рами Мехмед-паше (1703). Дело обухвата динамичан и догађајима брементит период бурне историје Османског царства. Кандидат истиче да је *Башта везира* штампана арапским писмом 1855. у Истанбулу, док је његов факсимил издат у Фрајбургу 1969. године. То штампано издање садржи и додатке, тзв. зејлове других аутора који су настављали Таибово дело, што је био чест манир у старој турској књижевности.

Кандидат је своје истраживање базирао на три рукописа из поменуте библиотеке Гази Хусрев-бега, утврђујући значајне разлике у тексту које су настајале као резултат наобразбе и мањег или већег познавања османског језика преписивача. Кандидат истиче да штампано издање није узето као основа за рад из два рзалога: први лежи у томе што је било „битно упознати се са језиком што ближим оригиналном делу као и са одређеним језичким прилагођавањима у

штампаном издању која су извршена у складу са језиком XIX века. Други разлог је лош квалитет дигиталне верзије штампаног издања у којој се често не виде дијакритички знакови, па чак ни читава слова ни речи“.

Иако није стекло популарност попут других историографских дела османске ере, овај рад Османзадеа Ахмеда Таиба представља како вредан књижевни споменик, тако и важан историјски извор који својим стилем сведочи о укусу и стилу епохе у којем је настало, доносећи прегршт података о најважнијим личностима османске државе.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

У првом поглављу „Увод“, кандидат се осврнуо на институцију великог везира као „важан елемент османске политичке културе“ која је у неким периодима османске историје била кључна, а у неким маргинализована. До изражаја је дошла акрибичност и научна обавештеност кандидата који има веома добар увид у стање савремене историографије о Османској империји.

У Другом поглављу „*Башта везира* у Гази Хусрев-беговој библиотеци, избор рукописа и приступ“, кандидат је истакао разлоге због којих је дисертацију темељио на трима рукописима истог дела. У првом реду, уочио је да је у штампаном издању из 19. века дошло до језичког поједностављивања и замењивања неких језичких и лексичких елемената који нису могли бити лако разумљиви у време када је дело штампано. До истог закључка кандидат је дошао и када су у питању поједине граматичке категорије и облици. Осим тога, кандидат Урош Дакић је навео да је Саит Ашгин написао магистарски рад “Osmanlı Sadrazamları Üzerine Bir İnceleme” у оквиру којег је дао транслитерацију дела на основу штампаног издања. По мишљењу кандидата, Ашгинова транслитерација је „прилично непоуздана и обилује погрешно прочитаним местима“.

Треће поглавље „Развој књижевности од XV до XVIII века и место *Баште везира* у њој“ доноси јасан преглед књижевног стварања османских Турака током три века који је настао на основу консултовања обимне доступне литературе. Кандидат је посебну пажњу посветио развоју прозног стваралаштва код Турака Османлија које није ни изблиза имало популарност и државну подршку какву је имала поезија. У том контексту Османзаде Ахмед Таиб је написао прозографско дело јединствено у османској књижевности које на особен начин, готово песнички китњастим језиком описује живот и каријере 93 турска велика везира.

Четврто поглавље представља књижевни портрет Османзадеа Ахмеда Таиба, познатијег по прозном него по песничком стваралаштву. Треба имати у виду да су сазнања о овом османском

писцу и у Турској, а и у свету, па тако и код нас врло ограничена и да његово дело до сада није било предмет подробнијих истраживања. Зато ово спретно и акрибично написано поглавље представља увид у књижевне прилике у Османској империји почетком 18. века и истовремено оживљава саму личност Османзадеа који је од султана добио надимак „поглавар“ па чак и „краљ песника“. Поред књижевне каријере, Османзаде Ахмед Таиб је углавном радио као мудерис, тј. наставник у медресама. Врхунац његове каријере био је положај мудериса у медреси џамије Сулејманије у Истанбулу. Као личност, Османзаде је по свему судећи био горд и сујетан, па чак и завидан на друге песнике и писце, своје савременике. Кандидат је лик и дело Османзадеа приказао врло упечатљиво и живо. На пример, истиче да се неки изрази које је сковао и данас користе, попут *su gibi ezberlemek* – „научити као воду“, што је присутно и у српском говорном језику.

Пето поглавље носи наслов „Композиција *Баште везира*“. Кандидат је оценио да је композиција једноставна јер се ради „о простој збирци биографија османских великих везира поређаних хронолошким редом“. Ипак, кандидату није промакло да су неки велики везири, ни по чему различити од осталих, једноставно прескочени. Биографије су писане монотono и садржале су податке о пореклу, школовању, државној служби и престанку вршења дужности. Сасвим је природно што је Османзаде Таиб знатно више пажње посвећивао великим везирима који су му били временски ближи, док су они удаљенији приказани са много више непоузданих детаља и легенди. Кандидат врло луцидно примећује да је у биографијама великих везира после смрти Сулејмана Величанственог највише простора дато појединостима из ратних похода, будући да су велики везири предводили војне операције, а не султани као што је био случај раније. Осим тога, после Мехмед-паше Соколовића, сама институција великог везира је престала да буде чинилац у доношењу важних државних одлука.

Шесто поглавље се бави поузданошћу дела која није од великог значаја за саму дисертацију будући да јој није циљ утврђивање историјских чињеница, већ представа о кључној државној институцији у једном књижевно-историјском рукописном делу. Ипак, и у овом кратком поглављу аутор прикупља више доказа да се Османзаде користио делима историчара и да је неретко наводио своје изворе и позивао се на њихове тврдње.

У седмом поглављу кандидат обрађује институцију великог везира пре Османлија. Сматрамо да је ово веома добар приступ, будући да је институција великог везира постојала у Абасидском халифату (750-1258) и да је настала под утицајем персијске традиције. Кандидат је сликовито и убедљиво приказао развој ове институције и њене најважније протагонисте – од

чланова породице Бармакида до Селџучког султаната и везира Низамулмулка. Штавише, кандидат истиче да је „Низамулмулк, у сваком случају, остао један од највећих везира и у османској перцепцији ове институције. Поред тога што га Османзаде хвали као најсветлији пример везира у уводу *Баште везира*, он и положај османског великог везира поистовећује са ликом и делом овог селџучког државника.“

На ово се логично надовезује осмо поглавље „Османска институција великог везира од средине XV до друге половине XVI века са освртом на представу одређених њених представника у *Башти везира*“. Ово поглавље конципирано је разуђено на неколико потпоглавља посвећених најистакнутијим османским великим везирима који су својом личношћу давали посебан значај овом државном звању. По мишљењу кандидата, неки велики везири „представљају важне прекретнице у развоју ове канцеларије“.

Потпоглавље 8.1. названо је „Централистичка политика Мехмеда II“. Кандидат је умесно издвојио епоху овог султана, освајача Цариграда и утемељивача светске империје. Јасно је нагласио да султан услед све сложенијих и комплекснијих прилика у царству више није могао сам да контролише све послове и многе моћне бегове и угледнике. Стога је преко великог везира, кога је поставио за апсолутног заступника, имао увид у сва кретања чак и на „дневној бази“. То није у супротности са његовом централистичком политиком и административним централизмом што је „антрополошка одлика османске филозофије државе“, како сматра кандидат.

Следећа потпоглавља посвећена су личностима великих везира чије везировање чини поменуте прекретнице у природи ове институције. То су Чандарли Халил-паша (1439-1453), Махмуд-паша Ангеловић (1453-1468, 1472-1474), Ибрахим-паша (1523-1536), Мехмед-паша Соколовић (1565-1579). Кандидат је исправно истакао четири најистакнутије фигуре османске политичке и друштвене историје, државнике који су својим ангажманом усмеравали ток историје и доприносили моћи и утицају институције великог везира. Пишући њихове политичке биографије, кандидат Урош Дакић је вешто уклапао постојећа сазнања из литературе и оцене Османзадеа Ахмеда Таиба о њима. Чандарли Халил-паша био је представник угледне породице која је дала више великих везира који су сви били турског порекла. Махмуд-паша Ангеловић је „добар пример развоја османске канцеларије великог везира“ као потомак „византијско-балканске аристократије“. Ибрахим-паша је „пример који илуструје развој великог везира од `роба` до свемоћног државника“, примећује кандидат. Мехмед-паша Соколовић је најбољи пример како се младић доведен девширмом на двор може способношћу и вољом успети до највишег положаја у држави. Кандидат наводи Османзадеов коментар о овом великом везиру:

„Срећни пупољак његовог тела које баца сенку је, заливен водом божјег изобиља, израстао у касабџи званом Сокол у земљи босанској. И када је сазрео, уз помоћ баштована среће је почео да зрачи очаравајућом лепотом баште жеља у харему падишаха“.

Девето поглавље је насловљено „Стварање родбинских веза између великих везира и владајуће династије и њихово богатство“. И у овом поглављу до изражаја долази умешност кандидата да Османзадеову *Башту везира* као извор уклопи у сазнања до којих је дошла савремена историографија, па чак и велики османски историчари попут Ибрахима Печевије.

Десето поглавље „Перцепција везира кроз њихово порекло у *Башти везира*“ приказује начин на који Османзаде коментарише одакле потичу поједини велики везири. Кандидат наводи да је Махмуд-паша Ангеловић био први велики везир чије је етничко порекло Османзаде истицао. Иако је Махмуд-паша био Србин и Грк, Османзаде га назива Хрватом. У овом поглављу кандидат доноси обиље цитата из Османзадеовог дела којима дочарава специфичан однос који је аутор имао према појединим великим везирима и њиховим судбинама.

Једанаесто поглавље „Перцепција великих везира кроз њихово ктиторство у градитељству и месту сахрањивања“ инспирисано је ауторовим наводима о ктиторској активности великих везира и њиховом месту вечног починка. Кандидат наглашава да су ктиторски подухвати представљени као „богоугодна, добротворна дела“. Османзаде није штедео речи хвале за оваква дела.

Дванаесто поглавље „Перцепција великих везира кроз њихов одлазак с положаја“ приказује начин на који је Османзаде описао престанак везирата. У овом поглављу кандидат не само да је наводио сликовите и често тешко преводиве коментаре о одласку великих везира у вечност или у немилост, већ је те слаткоречиве изразе доводио у директну везу са историјским чињеницама.

Филолошко знање кандидата до пуног изражаја долази у тринаестом поглављу „Перцепција личних својстава и државничких способности великих везира у светлу лексичког корпуса *Баште везира*“. У том поглављу кандидату је пошло за руком да дочара раскошан језик Османзаде Ахмеда Таиба, његову потребу да велича и хвали и налази прикладне стилске фигуре у осветљавању особина великих везира, попут „драги камен на султановом прстену“, „светлост царској ризници“, „уточиште и заштитник света“. Примећује, такође, да су много значајнији негативни коментари – „био је знан по склоности ка гомилању новца“, „био је издајник лошег соја попут горког краставца“ итд.

У петнаестом, претпоследњем поглављу „Маргиналне белешке“ кандидат пише о белешкама у рукописима унетим на маргинама. Од самог почетка рада на њима, белешке су привлачиле пажњу кандидата јер су се и визуелно разликовале од основног текста, доносећи објашњења или поједностављења онога о чему се у тексту говори. Остаје питање да ли су маргиналије дело самог преписивача или неког другог. Сасвим је вероватно да је *Башта везира* коришћена у настави у Гази Хусрев-беговој медреси, закључак је кандидата.

У „Закључку“ кандидат је резимирао резултате до којих је дошао.

Шеснаесто и највеће поглавље докторске дисертације чини латинична транслитерација рукописа *Баште везира*. Истакли бисмо прецизност и минуциозност којим је урађена уз мноштво коментара и поређења сва три рукописа и штампаног издања. Кандидату се мора одати признање за мукотрпан рад на једном сложеном тексту који често има одлике римоване прозе и измиче преводу на српски језик.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. „Sokollu Mehmed Pasha and His Clan: Political Vision and Artistic Patronage”, *Annual of Medieval Studies at CEU* 19 (2013): 129-143.
2. „Sokollu Mehmed Pasha's Rise in Service and the Formation of His Household in the Context of Political Changes in the Reign of Sultan Süleyman and His Successors”, *Оријенталистичко знамење: Сећање на Марију Ђукановић (1923-1983)*, Анђелка Митровић, ур. Београд: Филолошки факултет, 2016, 417-446.
3. „Задужбине породице Соколовић са посебним освртом на Мехмед-пашин однос према свом пореклу и првобитној религији”, *Društvene i humanističke studije* 3, Тузла (2017): 131-143.
4. „Мехмед-паша Соколовић и православни огранак његове породице у Пећкој патријаршији”, *Historijski pogledi* 1 Тузла (2018): 25-35.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У докторској дисертацији „Књижевно-историјски приказ институције великог везира на темељу рукописа дела *Hadikatü'l-Vüzerâ* из Гази Хусрев-бегове библиотеке“ кандидат је дошао до низа значајних и вредних закључака. Изнад свега, дисертација је писана на основу дела у рукопису, за шта је било потребно велико филолошко и дипломатичко знање. С друге стране,

кандидат је институцију великог везира као важан сегмент османске политичке реалности сагледавао у контексту историјских промена и уочавао како те танане разлике утичу на сам приказ ове институције у делу једног османског писца с почетка 18. века. Исправно је уочио да се у ери Мехмеда II појављују нове личности нетурског порекла које почињу да заузимају најзначајније државне положаје, те да после смрти Сулејмана Величанственог и великог везира Мехмед-паше Соколовића велики везири престају да играју улогу доносилаца, већ извршилаца одлука. Кандидат дело Османзадеа Ахмеда Таиба посматра у оквиру историје турске књижевности и османске књижевне и политичке културе. Кандидат је пратећи Османзадеово дело створио оригиналну слику великих везира османског доба почевши од њиховог порекла и школовања, до ратних успеха, ктиторских подухвата, те личних особина, па чак и мана. С великим умећем су тумачени и преведени на српски језик Османзадеови коментари и метафоре којима се служио.

Вредност ове дисертације је и у томе што је дато потпуно критичко издање у латиничној транслитерацији уз компарирање сва три рукописа која су похрањена у Гази Хусрев-беговој библиотеци.

IX ПРЕДЛОГ

На основу свега изнетог, комисија позитивно оцењује докторску дисертацију Уроша Дакића „Књижевно-историјски приказ институције великог везира на темељу рукописа дела *Hadikatü'l-Vüzerâ* из Гази Хусрев-бегове библиотеке“ и препоручује Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да овај рад прихвати као докторску дисертацију, а кандидата позове на усмену одбрану рада пред овом комисијом.

Београд,

31. марта 2021.

КОМИСИЈА

Др Мирјана Маринковић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Др Љиљана Чолић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Др Драгана Амедоски, виши научни сарадник
Историјски институт, Београд